

A l'illa del jazz i de la poesia

Conversem amb Ramon Farran i en repassem vida i història | El poeta, músic, compositor, arranjador i impulsor del primer club de jazz a Palma, rebrà aquest vespre el Premi Enderrock d'Honor de la Música Balear

Ramon Farran | Juan Miguel Morales i Arxiu de Ramon Farran

Agraïments: Bar Salambà³.

Â

Tot i que va néixer a Barcelona ara fa 82 anys, el lligam de **Ramon Farran** amb l'illa de Mallorca ha estat una constant en la seva vida i en la seva carrera. A Formentor va crear el seu primer grup de jazz i a Deià va conèixer el seu futur sogre, el poeta Robert Graves. Amb els seus poemes va donar forma al disc de culte *El olivo* (Bass Drums, 1977) i amb els seus diners va posar en marxa el primer club de jazz de Palma, Indigo. Fruit de la seva dilatada carrera en la qual ha estat músic, compositor i arranjador, ha tocat al costat de **Tete Montoliu**, **Louis Armstrong** i **Miles Davis**. **Ramon Farran** ha rebut el Premi Enderrock d'Honor de la Música Balear, just l'any en què ha pres la determinació d'instal·lar-se definitivament a l'illa de la calma, a Sóller, per completar la seva obra.

Té un cos menut, però àgil i lleuger. Sota el barret d'aire colonial una cabellera blanca delata el rastre d'un passat de 'pau i amor', i en el rostre els seus ulls clars, nets i expressius transmeten una vitalitat i energia que fan goig en el cos i en la ment d'un home que va néixer l'any 1939, en una Barcelona ensorrada per la guerra i presa pel feixisme. "El meu pare va fer la guerra de motorista i també era barber ¿recorda?. Abans que acabés tot va marxar a l'exili per salvar la pell, però poc després que jo nasqués va tornar i va reemprendre l'activitat com a director de la **Gran Orquesta Plantación**."

Efectivament, **Ramon Farran Tutusaus** va ser el director d'una de les orquestres més flamants i modernes d'aquella Barcelona de postguerra, juntament amb la del barceloní **Lluís Rovira** i la del menorquí **Llorenç Torres Nin 'Mestre Demon'**. Totes eren formacions pioneres en la penetració del jazz al sud dels Pirineus mitjançant un repertori que incloïa aquells nous ritmes amb aires de swing provinents de l'altra banda de l'Atlàntic. "Em vaig criar en aquest entorn, i de ben jovenet, poc després de complir els 10 anys, ja anava amb les baquetes de la bateria amunt i avall. Resulta que al bateria de l'orquestra el van haver d'operar d'urgència, el pare em va despertar i vaig anar cap a Tàrraga, on tenien un bolo de festa major. I allà calia estar preparat per tot, pasdobles, foxtrots, *dixies* i tota mena de ballables. I des de llavors ja ha estat un no parar", assegura.

A part de l'aprenentatge familiar i vivencial, **Farran** també fa esment del seu pas pel Conservatori del Bruc, a Barcelona, però no tant pels coneixements acadèmics sinó pel que va comportar el fet de coincidir amb un personatge realment singular: "Amb poc més de 8 anys ja tenia molt clar quina era la música que realment m'agradava. Per això quan vaig conèixer **Tete Montoliu** vaig sentir que érem ànimes bessones. Ell em portava sis anys i recordo que la primera vegada que ens vam trobar va ser al lavabo. Corria la veu que hi havia un músic cec que era com la taca negra de l'escola i llavors li vaig preguntar si era tan mal estudiant com deien. Em va respondre amb la música que li agradava i durant uns anys ens vam convertir en companys inseparables".

Ramon Farran Foto: Juan Miguel Morales

I prossegueix: "Gairebé tot el repertori de jazz dels anys cinquanta el vam fer escoltant el programa *The Jazz Hour* a l'emissora Voice of America, que transmetia propaganda nord-americana i els èxits musicals del moment des d'Alger, amb les orquestres de **Duke Ellington**, **Count Basie** i molts altres. I també començava a treure una mica el cap el *bebop* i les noves formes del jazz. El **Tete** i jo quedàvem pràcticament cada tarda a casa seva i a les 5 ja teníem sintonitzada la ràdio i a punt el paper pautat per transcriure tot el que escoltàvem sense perdre detall. Jo feia les anotacions i el **Tete** parava l'orella per si se m'escapava alguna cosa, i després hi adaptàvem les harmonies".

"En aquesta tasca d'escoltar i anotar, el **Tete** tenia una capacitat de retenció prodigiosa ?evoca **Farran**?. Es pot dir que abans que existís el concepte *real book* nosaltres ja el vam crear. Fèiem còpies d'aquelles transcripcions i anàvem a un soterrani del Bar Besaya, al carrer de Muntaner per sobre de General Mitre, on ens deixaven un piano per fer *jam sessions* i allà les repartíem entre tots els músics interessats."

En aquest moment de la conversa el músic atura uns segons el discurs i, després de mirar el seu voltant, fa petar els dits com aquell qui es retroba amb una imatge que feia una estona que li rondava pel cap i que ara finalment ha vist clara. La cita per a l'entrevista ha estat al literari i acollidor Cafè Salambó del barri de Gràcia, i en aquest precís instant **Ramon Farran** ha recordat per què li era tan familiar aquest establiment: "Aquest espai era una fàbrica tèxtil i també un magatzem i botiga de peces de roba de teixits diversos, i de tant en tant hi venia amb el meu pare a buscar teles. A més, el fill dels propietaris, anomenats Colomer, era aficionat al jazz i un dels socis fundadors del Hot Club de Barcelona".

EL HOT CLUB I DON BYAS

Aquest record el porta a destacar la bona feina que va fer el Hot Club, "malgrat que les seves coordinades estilístiques no coincidissin amb les nostres", precisa. I destaca la iniciativa de portar un músic nord-americà com **Don Byas** l'any 1948: "Ens va demostrar què era el jazz en primera persona. Era un saxofonista molt bo que vivia a París i que sabia transmetre molt bé el significat del terme 'jazz' amb totes les seves derivades. **Byas** parlava de seqüències, escales i mètodes i nosaltres escoltàvem amb atenció tot el que deia. En aquell moment, els músics catalans que volíem progressar amb el jazz ens podíem comptar amb els dits d'una mà, i molt per sobre de la resta destacaven **Tete Montoliu** al piano i **Manolo Bolao** a la guitarra, un autèntic fora de sèrie. També hi havia noms com **Francesc Burrull**, **Ricard Roda** i **Josep Maria Farràs**, però aquests ja en una segona línia".

La confiança i l'agraïment especial amb **Don Byas** queden reflectits en una anècdota: "Li agradava molt beure, i per això li vam regalar una ampolla de conyac de marca 'Don Byas', en la qual vam fer imprimir l'etiqueta per fer-li creure que era una marca comercial de debò. En un primer moment s'ho va creure, i quan li vam dir que tot era una broma es va instaurar que cada vegada que tornés per tocar disposaríem de tres o quatre ampolles amb aquella etiqueta. Recordo que va estar un temps a l'orquestra de **Bernard Hilda** al Ritz, i quan acabava les sessions es reunia amb nosaltres per fer jazz. De fet, va ser ell qui va alertar **Lionel Hampton**, que també rondava per París, que si venia a Barcelona es trobaria amb uns quants músics bons coneixedors del jazz i amb un pianista realment singular".

Ramon Farran Foto: Juan Miguel Morales

I així és com poc després **Hampton** diria que havia vist tocar a Barcelona el millor pianista de jazz del continent europeu. "Efectivament, aquest va ser el visat del **Tete** per actuar més enllà dels Pirineus. En un primer viatge, l'any 1955, vam fer una *jam session* amb ell i el seu grup que va servir de presa de contacte. I quan va tornar vam fer una gira per Barcelona, Vilanova i la Geltrú, Sabadell, Terrassa i també Madrid. Va ser revelador constatar com l'apadrinament d'una figura com **Lionel Hampton** ens donava autoritat i prestigi especialment dins un entorn tot sovint massa excloent i restrictiu."

L'AVENTURA AMERICANA

Poc abans d'aquella trobada a Catalunya, el baterista **Ramon Farran** també havia viscut la seva particular aventura nord-americana durant sis mesos del mateix 1955 de gira pels Estats Units amb l'orquestra del veneçolà **Lorenzo González**. "Era com un **Lucho Gatica** d'Europa, i quan va haver de muntar la seva pròpia orquestra va triar els millors músics de cada país. Va ser una mena d'orquestra d'*all stars* que aplegava músics de Suècia, Alemanya, França, Itàlia i dos de l'Estat espanyol, un tal **Rangel** a la trompeta i jo a la bateria. En total érem 23 músics, amb els cantants inclosos. I jo a banda de l'instrument també em vaig fer càrrec dels arranjaments de la part musical cubana i llatina."

Llavors, **Farran** tenia només 16 anys, per la qual cosa el seu pare, que sempre li havia fet costat en la seva vocació per la música, es va veure obligat a posar fre a aquella aventura. "Va venir a casa personalment el director, **Lorenzo González**, per intentar convèncer el meu pare que em deixés anar de gira per Amèrica. I allà els teníem, en ple Eixample de Barcelona a la casa on vaig néixer, entre els carrers Provença i Castillejos, discutint sobre els avantatges i els inconvenients del fet que un vailet com jo formés part de la seva orquestra. Finalment el pare va cedir amb la condició que el director signés davant notari que es feia responsable de tot el que em pogués passar i que seria l'encarregat de vetllar per la meua seguretat i manteniment, un compromís que no només va signar sinó que va complir amb escreix", remarca amb gest de satisfacció.

FORMENTOR I ELS GRAVES

Una vegada assimilada l'experiència i de retorn a Barcelona, el 1957 una altra proposta li acabaria donant un tomb a la vida. "Recordo que tocàvem amb el **Tete** en un club de la *high society* per sobre de la Diagonal de Barcelona. En un descans em va venir a buscar el fill de l'amo de l'Hotel Formentor de Mallorca, perquè necessitava un grup de jazz per amenitzar les vetllades poètiques. Jo li vaig plantejar una formació amb **Tete Montoliu** al piano, la seva dona **Pilar Morales** a la veu, **Francisco Fleta** al contrabaix i jo a la bateria. Vam arribar a un acord amb les condicions i, dit i fet, aquest va ser el meu primer contacte amb Mallorca."

I, tot plegat, acabaria anant molt més enllà del terreny estrictament musical. "Aquell paisatge, la gent, la calma... van establir dins meu un estat que no havia sentit fins llavors. Em vaig comprar una Vespa i vaig recórrer tots els racons de l'illa. Recordo que una vegada anant a la cala a banyar-me em vaig trobar amb un amic i que al veure pujar un home amb cabells blancs que sortia de l'aigua ens va presentar: "Senyor Graves, aquest amic meu és un músic dels millors", li va dir. Ell em va mirar als ulls i em va dir: "Tu ets un músic autèntic, t'espero a la tarda a casa per prendre el te". Pel que em van dir després, aquest gest no era gaire habitual en el poeta i escriptor Robert Graves, autor del best seller *Jo, Claudi*, que precisament havia escollit aquell racó de l'illa per garantir millor el seu aïllament i soledat".

El que no es podia imaginar **Ramon Farran** és que mesos després coneixeria una de les seves filles, Lúcia Graves, amb qui s'acabaria casant, i que li donaria tres netes. El lligam entre la família **Farran** i Graves va engendrar també una obra musical i poètica amb el títol *El olivo*, editada el 1977 amb el seu propi segell Bass Drums, que ha esdevingut una referència discogràfica de culte.

Ramon Farran Foto: Juan Miguel Morales

Efectivament, el disc *El olivo* és molt valorat tant entre els col·leccionistes de discos com entre els amants d'una música d'exploració psicodèlica. El seu autor el valora així: "És un àlbum familiar que trasllueix el vincle artístic entre uns i altres. En el meu cas buscava el *tempo* i el ritme en la poesia de Graves, li vaig demanar permís per musicar quatre o cinc poemes i ell ho va acceptar encantat. Tota la gravació despenia un to molt íntim i personal, però quan el vaig presentar a les companyies per publicar-lo va ser del tot decebedor.

Recordo que EMI i Capitol em van dir que els encantava el resultat sonor però que no era objectiu comercial per als segells. Aquest va ser el meu primer desencant amb la indústria i amb aquest país. No és que el nostre sigui un terreny poc educat culturalment, sinó que la falta de respecte i el desconeixement el converteix en un país mal educat. Aquesta actitud em va portar a enfocar la meua carrera musical fora de les nostres fronteres".

CONVERSANT AMB MILES

De fet, la seva mirada cap enfora no seria cap novetat, si es té en compte que vint anys abans a Londres es va convertir en el primer músic català que compartiria escenari amb **Miles Davis** (una condició que fins ara s'havia atorgat equivocadament al baixista **Carles Benavent**). "Era l'any 1956 o 1957, i **Miles** no era gaire conegut encara. Jo formava part de l'orquestra de **Ronnie Scott**, de qui era molt amic, i actuàvem al London Jazz Festival, on vam presentar com a convidat especial **Miles Davis**. A més d'aquell bolo en vam fer tres o quatre més i uns quants assajos. Recordo que ell estudiava molt les escales i estava amb aquella obsessió que poc després es coneixeria com a 'jazz modal'. Vam tenir algunes converses a la cafeteria i jo li vaig parlar de música espanyola **Granados, Albéniz, Falla, Rodrigo??** i ell em va remarcar que li agradaria explorar-la. També em va dir que l'interessava molt el meu *touch* africà a la bateria, i mentre parlàvem em va fer un dibuix on la meua cara era negra. Li vaig preguntar per què, i em va dir que així és com li havia sortit..."

Uns anys més tard, **Ramon Farran** va tocar amb un altre gegant de la trompeta, **Louis Armstrong**: "Crec que va ser al club Tagomago de Mallorca i a uns quants locals més. El seu bateria estava indisposat i em van venir a buscar. Era un tipus molt llest, posava en pràctica la tàctica del menys és més i de les seves limitacions per l'edat en sabia treure profit posant les quatre notes al lloc adient. Era un mestre absolut, però crec que tenia un punt racista". Un altre trompetista llegendari amb qui va tocar però de qui no té bon record és **Chet Baker**: "Va ser a Itàlia i a mitja gira vaig marxar. Tot era molt tèrbol. No hi havia mai res clar i els problemes eren constants. El vincle del jazz amb les drogues ha destrossat molts músics i ha estat com un clixé que no ha parat de reproduir-se quan és una autèntica fal·làcia".

Un altre gran a qui també ha acompanyat de manera ocasional, o causal (no casual), com li agrada remarcar, va ser el *crooner* **Frank Sinatra**. "Va ser a principi dels seixanta, quan li van muntar una gira amb diferents orquestres d'aquí, però als assajos no es va sentir còmode i com que havia vingut amb el seu pianista va decidir fer els bolos a trio, amb **Francisco Fleta** al contrabaix i jo a la bateria. Amb una veu com aquella tot caminava sol. Hi ha cantants que acompanyes i altres que has de perseguir, i en el cas de **Sinatra** tot anava en la mateixa direcció."

Precisament va ser la necessitat de tocar amb músics d'arreu i de provocar aquestes situacions el que el va impulsar el 1963 a inaugurar a Palma l'Indigo Jazz Club, un local de música en directe que va poder activar gràcies a l'ajut econòmic del seu sogre, el poeta Robert Graves. "A l'Indigo jo era el cambrer, el programador, el músic i tot el que calgués. Molts em deien que estava boig de muntar un club de jazz a Palma, però la veritat és que els primers anys van ser formidables i després, quan el vaig traspasar, va aguantar més de quaranta anys."

Tot i que el jazz ha estat la música que ha vertebrat la seva vida i bona part del seu ofici de músic, **Farran** no ha dit mai que no a una feina vinculada a la música sempre que considerés

que hi podia aportar alguna cosa de la seva collita. Això explica el fet que hagi treballat en produccions d'artistes tan diversos com **Isabel Pantoja**, **Montserrat Caballé** o **Peret**, a més d'**Els Valldemosa**, **Joan Bibiloni** o **Toni Morlà**, entre molts altres. "De ben jove vaig aprendre que quan anàvem de gira per la península amb l'**Orquesta Plantación** a cada localitat afegien peces tradicionals de la regió arranjades amb el nostre estil i format. Com a músic cal veure què necessita l'artista o la situació i fer un vestit a mida segons els teus patrons. Així ho vaig aprendre dels meus mestres **Lluís Millet**, **Eduard Toldrà** i **Antoni Ros-Marbà**", destaca.

Ramon Farran Foto: Juan Miguel Morales

L'AMIC DE PICASSO

En aquest sentit, entre les obres més recents que ha estrenat i que reflecteixen una mostra del seu esperit aventurer i eclèctic figura l'òpera *Picasso's Friends*, una obra que segons confessa, més que un encàrrec va ser el compliment d'una promesa al fill del barber de Picasso, Eugenio Arias.

"Picasso i el seu barber van tenir una relació molt especial durant més de 25 anys. Tots dos estaven exiliats a França i a banda de tallar-li el cabell i afaitar-lo, anaven junts als toros, a les tertúlies i a les trobades del pintor amb els seus cercles artístics. Tenien una afinitat extraordinària i mai no hi va haver entre ells interessos materials. Com a mostra d'amistat, Picasso regalava al seu barber gravats, cartells o algun quadre. En morir el pintor, el barber va cedir tota l'obra al seu poble, Buitrago de Lozoya (Madrid), perquè s'exposés al museu que es va crear expressament el 1985. I així és com m'ho va explicar el seu fill, a qui vaig conèixer com a seguidor de la meua música i qui em va fer prometre que faria una obra dedicada a aquesta història." L'obra, amb música de **Ramon Farran** i llibret de Santiago Miralles, es va estrenar en plena pandèmia i en format reduït, amb el grup de cambra de l'**Orquesta Nacional de Jazz (ONJ)**, el 16 de setembre del 2020 a la sala Berlanga de la Fundación SGAE de Madrid i va exhaurir les localitats els tres dies que va estar programada.

Precisament l'**ONJ** és un altre projecte que va impulsar a la dècada dels noranta del segle passat, i que el 1999 finalment va aconseguir posar en funcionament. "Crec que va ser fruit de la meva insistència, i em vaig fer tan pesat que van acabar dient-me que sí per no veure'm més. Des de llavors hem dut a terme molts projectes i molt interessants, tot i que els recursos han anat minvant i la divulgació ha estat més aviat escassa. Quan els festivals t'ofereixen una misèria i et diuen que no tenen diners que llavors es gasten en les bandes nord-americanes, constates que encara queda molt per fer."

Quant a projectes pendents per tancar el cercle vital i musical, diu que té al sarró ?o més ben dit al DAT que va passar des de la gravació en un casset? més d'un centenar de poemes recitats per Robert Graves en una cabana a Deià als quals li agradaria posar música, tal com va donar la paraula al poeta britànic. De moment, el pas més immediat ?una vegada recollit el Premi Enderrock d'Honor de la Música Balear 2021? serà instal·lar-se definitivament a Sóller, cap on ja ha enviat una part dels seus mobles.